

Täysistunto

Torstai 14.10.2021 klo 16.00—21.13

7. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2020

Kertomus K 15/2021 vp

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2021 vp

Ainoa käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 7. asia. Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö UaVM 5/2021 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta. — Keskustelu, ja edustaja Niikko, valiokunnan puheenjohtaja, esittelee, olkaa hyvä.

Keskustelu

18.55 **Mika Niikko ps** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Käsitellessään Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön, eli Etyjin, Suomen valtuuskunnan kertomusta vuodelta 2020 ulkoasiainvaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että koronaviruspandemia vaikutti yleiskokouksen toimintaedellytyksiin kertomusvuonna merkittävästi. Valiokunta piti tärkeänä tietoa siitä, että parlamentaarikot kykenivät haasteista huolimatta kokoontumaan säännöllisesti eri muodoissa ja käymään keskusteluja Euroopan turvallisuuden haasteista ja alueellisista kriiseistä.

Valiokunta korosti kertomuksen käsittelyn yhteydessä Etyjin merkitystä laaja-alaisen turvallisuuden edistäjänä. Ulkoasiainvaliokunnan saaman selvityksen mukaan yleiskokous on vuosikymmenien aikana luonut toimivan keskusteluyhteyden Etyjin hallitustenvälisen sektorin kanssa. Valiokunta pitää tärkeänä tätä yhteyttä niin organisaatio- kuin kansallisellakin tasolla. Lisäksi valiokunnan näkemyksen mukaan Suomen valtuuskunta voisi kehittää yhteyksiään kansalaisjärjestökenttään.

Etyjin yleiskokouksen tärkeä operatiivinen tehtävä on harjoittaa vaalitarkkailua. Myös vaalitarkkailu kohtasi haasteita koronan vuoksi. Valiokunta piti tärkeänä, että Suomen yleiskokouksen valtuuskunnan jäseniä osallistui vaalitarkkailutehtäviin myös kertomusvuonna, haasteista huolimatta.

Arvoisa puhemies! Toinen keskeinen seikka, minkä haluan nostaa kertomuksen käsittelystä esille, on se, että Etyjin 50-vuotismerkkipäivä vuonna 2025 lähestyy. Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että Suomi on aloitteellinen merkkipäivän lähestymisen myötä käynnistyneessä keskustelussa Etyjin tulevaisuudesta sekä Helsingin periaatteiden ja yhteistyövaraisen turvallisuuden kehittämisestä. Tämä voisi valiokunnan arvion mukaan pitää sisälleen esimerkiksi sen, että Suomi tarjoutuisi Etyjin puheenjohtajaksi vuonna 2025. Edellisen kerran Suomi toimi järjestön puheenjohtajana vuonna 2008.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2021 vp

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Ja edustaja Kiljunen, Kimmo, olkaa hyvä.

18.57 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Tähän nyt on pakattu samaan istuntoon — ja hyvä niin — useita näitä kertomuksia, joita meillä on näistä kansainvälisistä järjestöistä. Ymmärryksen mukaan tässä on vielä myöskin Pohjoismaiden neuvoston vuosikertomus käsittelyssä. Itse asiassa hyvä niin, että me voimme vähän vertailla näitä järjestöjä toisiinsa ja myöskin kansanedustajien rooleja näissä eri järjestöissä.

Äsken käsitelimme Euroopan neuvoston valtuuskunnan vuosikertomusta, ja nyt käsittelemme Etyjin, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön, parlamentaarisen yleiskokouksen vuosikertomusta. Nämä ovat kaksi erilaista järjestöä, jotka toimivat kuitenkin Euroopan laajuisesti. Kuten sanottu, Euroopan neuvosto on ihmisoikeusjärjestö. Se on normatiivinen järjestö, se luo normeja jäsenmailleen. Etyj-järjestö ei ole samalla tavalla normatiivinen järjestö. Se on turvallisuusjärjestö, turvallisuusyhteistyötä luova elin, ja se pyrkii nimenomaan dialogin rakentamiseen, kuten edustaja Niikko tässä totesi. Yhteistyövaraisen turvallisuusjärjestelmän ydintä eli Euroopan turva-arkkitehtuuria siinä peilataan.

Etyjillä on siis parlamentaarinen yleiskokous, jolla on pari kolme kertaa vuodessa yleiskokouksensa, ja sitten siinä on tarkkailutehtäviä, muun muassa vaalitarkkailua järjestö tekee, parlamentaarinen yleiskokous tekee. ODIHR, joka on siis Etyjin erityiselin, on maailman johtavin vaalitarkkailuorganisaatio. Se metodologia, mitä käytetään kansallisissa vaalitarkkailuissa, tulee nimenomaan ODIHRilta. Sitä myöskin seurataan muissa maanosissa, ja YK:n tehdessä vaalitarkkailutehtäviä ODIHRin eurooppalaisessa kontekstissa kehittämät metodologiat ovat myöskin maailmanlaajuisen vaalitarkkailujärjestelmän ydintä. Eli tässä suhteessa Etyjillä on keskeinen rooli.

Parlamentarisessa yleiskokouksessa on myöskin erityisedustajia, jotka ovat eri alueille sitoutuneita, kansanedustajia, jotka pystyvät käymään myöskin kriisialueilla tarvittaessa keskusteluja ja luomaan dialogipohjaa. Tässäkin suhteessa on hyvin merkittävää työtä myöskin tämä, mitä suomalaiset kansanedustajat ovat vuosien varrella Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen puitteissa tehneet.

Etyj-järjestöä ei kuitenkaan ymmärrä, ellei ymmärrä vuotta 1975, ellei ymmärrä Etykiä, ellei ymmärrä sitä, mistä edustaja Niikkokin tässä hetki sitten puhui, Helsingin henkeä ja sitä prosessia, mikä johti Euroopassa tähän jonkintyyppisen dialogin syntymiseen ja niihin instituutioihin, joilla pyritään luomaan vuorovaikutusta kilpailevien, vastakkainasettelun varassa eläneiden yhteiskuntien välille. Etykhän perustettiin kylmän sodan oloissa, jolloin kylmä sota jakoi Eurooppaa kahtia, ja Helsingissä presidentti Kekkonenhan tässä suhteessa oli poikkeuksellisen aloitteellinen, keskeisessä roolissa myöskin tässä kokouksessa. Finlandia-talossa oli Ety-konferenssi 75, luotiin nämä perussopimusasiakirjat, jotka ovat sitoneet jäsenvaltioita. Euroopan status quo hyväksyttiin. Lähdettiin liikkeelle siitä, että rajat ovat koskemattomia, niitä kunnioitetaan. Ja vaikka kritiikkiä esitettiin, että silläkö jäädytettiin tämä Euroopan tilanne, niin tosiasiassa voi sanoa sen, että tämä dialogiprosessi, asteittainen rajojen aukeneminen, oli se tekijä, joka mursi kylmän sodan jakolinjat ilman, että yhtäkään Naton tai Varsovan liiton varustelun kautta hankittua aseellista voimaa, tykkiä ja hävittäjää, käytettiin, vaan sen dialogiprosessin kautta syntyi Eurooppaan muutosprosessi, joka oli merkittävän suuri. Euroopan kartta muuttui vuosina 1990—91 poikkeuksellisen rajusti ilman suursotaa. Sen rajuuden merkityksen ymmärtää, kun katsoo vaikka Puolaa. Puolalla oli 80-luvulla kolme naapuria, 1990-luvulta eteenpäin sillä on seitsemän naapuria

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2021 vp

— näistä seitsemästä naapurista ei yksikään ole niitä aikaisempia. Näin järjestyttävää maantieteellisessä kartassa, poliittisessa maantieteellisessä kartassa tapahtuvaa muutosta ei ollut koskaan Euroopassa tapahtunut ilman suursotaa. Nyt se tapahtui, mikä kertoi rauhan rakenteiden voimasta Euroopassa, kertoi Helsingin hengestä ja siitä, että me pystymme myöskin olemaan vuorovaikutteisia rajojen ylitse, luomaan yhteisöllisyyttä, yhteistä turvallisuutta. Me voimme jopa radikaaleja yhteiskunnallisia muutoksia aikaansaada.

Valitettavasti, arvoisa puhemies, nyt tilanne Euroopassa on kärjistynyt. Meillä ei samanlainen vuoropuhelu ole nyt voimissaan kuin on ollut 90-luvulla, 2000-luvun alussa — on jännitteisempi tilanne, ja tämä on tietenkin valitettava asia. Muun muassa Etyj-järjestelmä — ennen kaikkea luottamusta lisäävät toimet, jotka ovat olleet Etyj-järjestössä se kivijalka, jolla on pystytty jopa sotaharjoituksia seuraamaan, ja vielä eri maat ovat voineet seurata tukikohtia, varustautumiskehitystä ihan toisella tavalla avoimesti tähän saakka — on purkautumassa osittain Yhdysvaltojen ja Venäjän välisen tulehtuneen tilanteen vuoksi. Molemmat ovat vetäytyneet tästä Open Skies -sopimuksesta. Se on valitettavaa.

Nyt on hienoa se, että Suomi toimii tässä kohdassa aloitteellisesti. Me pyrimme edelleenkin ylläpitämään tätä Helsingin henkeä, vuorovaikutusta, ja siinä suhteessa kaikki tuki sille aloitteellisuudelle niin kuin ulkoasiainvaliokuntakin jo teki, jolla mahdollisesti tämän Etyjin, Etyk-järjestön, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön 50-vuotisjuhlavuosi 2025 voisi olla täällä Helsingissä ja Helsingin henkeä voitaisiin sitä kautta virittää edelleen.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Virolainen, olkaa hyvä.

19.03 Anne-Mari Virolainen kok: Kiitos, arvoisa puhemies! Edustajat Niikko ja Kiljunen omissa puheenvuoroissaan kuvasivatkin jo Etyjin toimintaa hyvin laajasti. Haluaisin kiinnittää huomiota yhteen seikkaan, joka näissä puheenvuoroissa ei tullut esiin, nimittäin vaalitarkkailun toimintaan erityisesti pandemian aikana: Asiantuntijakuulemisissa selvästi tuli esiin se seikka, että on maita, joissa kategorisesti kiellettiin tai siirrettiin vaaleja. Etyj onnistui kuitenkin vaalitarkkailussa melko haasteellisissakin olosuhteissa, Azerbaidžanissa, Montenegrossa, Georgiassa ja Yhdysvalloissa. Euroopan neuvostolla oli huomattavasti enemmän haasteita. Yksi vaalitarkkailuoperaatio, jota olisi ehdottomasti pitänyt pystyä toteuttamaan, oli Venäjän vaalit 19. syyskuuta. Sinne pääsi ainoastaan pieni porukka Euroopan neuvostosta. Jos me haluamme puolustaa ihmisoikeuksia ja valvoa oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja demokratiakehitystä, niin vaalitarkkailuoperaatioiden jatkaminen on äärimmäisen tärkeää. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Pirttilahti, olkaa hyvä.

19.05 Arto Pirttilahti kesk: Arvoisa herra puhemies! Täällä on erinomaisia puheenvuoroja pidetty tästä Suomen Etyjin valtuuskunnan vuosikertomuksesta. Pitää myös kiittää tässä vaiheessa meidän erinomaista sihteeristöä, mikä on laatinut tämän meidän kertomuksen, ja varsinkin sihteeristön vetäjää ja meidän Etyjin toiminnan vetäjää Gunilla Carlanderia — erinomaista työtä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2021 vp

Kuten tässä kuvattiinkin, niin vaikka korona hieman esti sitä, vaalitarkkailua pystyttiin suorittamaan, ja sitten myös etänä tehtäviä yleiskokouksiakin pidettiin. Siellä mielestäni aika aktiivisesti meidän Suomen edustajat olivat läsnä eri osa-alueilla.

Pitää myös nostaa ylös tämä, että meillä oli myös hyvin onnistunutta omaakin työskentelyä siellä: Saimme Pia Kauman ensin raportööriksi, muistaakseni terrorismitoimintaan, ja ehkä uutisena, mikä ei ole tässä kirjassa, hän pääsi sitten valintaprosessissa menestyen yleiskokouksen varapuheenjohtajaksi. Hänet valittiin nyt heinäkuussa 2021. Ihan liittyen tähän kiitokset tästä toiminnasta kuuluvat kyllä niin sihteeristölle kuin myös meidän aktiivisille kansanedustajille, keitä tässä ryhmässä on mukana. — Kiitoksia.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Vielä edustaja Kiljunen, Kimmo.

19.06 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puheenjohtaja! Kiitän edustaja Virolaista hyvästä puheenvuorosta, joka liittyi vaalitarkkailuun, ja siitä ehkä muutaman sanan voin vielä sanoa:

Se on tullut nyt osaksi eurooppalaista demokratiakehitystä, ja kuten todettu, sekä Euroopan neuvosto että Etyj-järjestö tekevät tätä vaalitarkkailua. Siinä on ollut ongelmana pitkään, että se vaalitarkkailu alun pitäen suuntautui niin sanottuihin uusiin demokratioihin 1990-luvulla ja se sitten pikkuhiljaa kasvoi, kun kritiikki tuli siitä kulmasta, että kaikissa muissakin maissa on ongelmia — se itse asiassa alkoi 2000-luvun alussa muun muassa Yhdysvaltoihin liittyen, missä olivat nämä Floridan ongelmat presidentinvaaleissa silloin 2000-luvun alussa — eli tuli tätä kysymystä, että onhan tätä vaalitarkkailutarvetta myöskin muualla, ja nykyisin Etyj-järjestö, ODIHR, todellakin tekee vaalitarkkailua myöskin Suomessa. Eli Suomi on myöskin vaalitarkkailun kohteena — ei kuitenkaan laajamittaisen vaalitarkkailun kohteena, vaan se on usein asiantuntijakäynti, jolla keskitytään siihen, että vaalit toteutetaan asiallisesti. Vaalitarkkailulla on merkittävä merkitys ollut siinä, että pystymme seuraamaan demokratian tilaa eri maissa.

Edustaja Virolainen kiinnitti huomiota Venäjän duuman vaaleihin syyskuussa. Todella valitettavaa on, että Venäjä koronaan vedoten teki rajoitteita siihen, että vaalitarkkailudelegaatioiden määrää pienennettiin, mikä johti siihen, että ODIHR, eli tämä vaalitarkkailuorganisaatio Etyjissä, kieltäytyi tarkkailemasta ja Etyjin parlamentaarinen yleiskokous päätti saman tien myöskin, että he eivät sitä seuraa. Euroopan neuvosto kuitenkin — organisaatio, missä itse olen siis vahvemmin mukana kuin Etyjissä, eli olen myöskin Etyj-valtuuskunnan varajäsen mutta varsinaisesti toimin Euroopan neuvoston puolella — lähetti tarkkailumission, mutta, arvoisa puhemies, tässä täytyy nyt olla hyvin tarkka: Euroopan neuvosto ei vaalitarkkaillut Venäjällä. Se ei kyennyt siihen luonnollisestikaan, koska meiltä puuttui pitkäaikainen vaalitarkkailumahdollisuus, jonka ODIHR siis olisi mahdollistanut. Se oli vain lyhyt arviointimissio, viiden hengen missio, joka kävi Venäjällä ja kävi jossain määrin läpi vaalitulokset ja teki siitä raportin, mutta siinä yhteydessä ei voida puhua vaalitarkkailusta.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 15/2021 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.